Η διαγλωσσικότητα ως όχημα συμπερίληψης

Εισηγήτρια: Δρ. Ελένη Μπάλιου

Διημερίδα 6ου ΠΕ.Κ.Ε.Σ Αττικής

27/5/2021

Διαγλωσσικότητα μετανάστευση και συμπερίληψη.

1. **Διαγλωσσικότητα**

- Η διαγλωσσικότητα είναι ένας όρος «ομπρέλα».

- Είναι η διαδικασία δημιουργίας νοημάτων, σχηματισμού εμπειριών και απόκτησης κατανόησης και γνώσης μέσω της χρήσης δύο γλωσσών»(Baker, 2011)

- Αποτελεί έναν «πανίσχυρο μηχανισμό καλλιέργειας της κατανόησης, της συμπερίληψης του άλλου και της αλληλοκατανόησης ανάμεσα στις διαφορετικές γλωσσικές ομάδες». García (2009)

Προσδιορισμός

- Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, η διαγλωσσικότητα συσχετίζεται με τις διαφορετικές γλωσσικές πρακτικές που ακολουθούνται κατά τη μαθησιακή διαδικασία, όπως είναι η μετάφραση, η εναλλαγή κωδίκων, η παράλληλη χρήση γλωσσών, η μεταφορά στοιχείων ανάμεσα στις γλώσσες, κ.ά.
- Ωστόσο, διαφέρει ριζικά από όλες αυτές τις γλωσσικές πρακτικές, καθώς η διαγλωσσικότητα αναφέρεται σε αυτή καθεαυτή τη γλωσσική διαδικασία κατά την οποία οι δίγλωσσοι/εσμαθητές/τριες εκτελούν τις λεκτικές πράξεις που αφορούν την ανάγνωση, τη γραφή, τη διαλογική συζήτηση, τα νεύματα κ.λπ., υπερβαίνοντας τα όρια μεμονωμένων γλωσσών (García, 2011, σ. 147).
- Αποτελεί, έτσι, μία εκπαιδευτική διαδικασία και πρακτική που συμβάλλει στη γλωσσική δημιουργικότητα μέσα από τη σύνθεση γλωσσικών και πολιτισμικών πολυτροπικών στοιχείων (Tsokalidou, 2016).

Διαγλωσσικότητα

- Συνδέεται με την διγλωσσία. «Τα δίγλωσσα άτομα μας υπενθυμίζουν ότι ο γλωσσικός χώρος αποτελεί μάλλον ένα συνεχές και για τα δίγλωσσα άτομα δεν είναι μόνο οι γλώσσες, οι οποίες συγκατοικούν στον ίδιο γλωσσικό χώρο, αλλά ένα μίγμα από κουλτούρες και οπτικές γωνίες» (Τσοκαλίδου, 2015).
- Σε κάθε περίπτωση, ο όρος διαγλωσσικότητα σημαίνει ότι τα όρια μεταξύ γλωσσών δεν είναι στεγανά.
- Η διαγλωσσικότητα ενέχει δυναμική και σημαίνει δράση μάλλον παρά διάδραση μεταξύ στεγανών γλωσσικών συστημάτων.
- Μπορεί ακόμη να αναφέρεται σε παιδαγωγικές στρατηγικές που χρησιμοποιούνται κατά την εκμάθηση γλωσσών οι οποίες όμως έχουν ως βάση το γλωσσικό ρεπερτόριο του μαθητή.

Η διαγλωσσικότητα ως όχημα συμπερίληψης

- Σύμφωνα με τον Esser (2006: 8), υπάρχει ισχυρή σύνδεση ανάμεσα στη μετανάστευση, την ένταξη και τη γλώσσα. Η ικανότητα χρήσης της επίσημης γλώσσας της νέας χώρας διαμονής αποτελεί έναν ισχυρό παράγοντα της επιτυχημένης ένταξης στην κοινωνία και επιτρέπει την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της.

- Όταν αναφερόμαστε στη γλωσσική ένταξη των μεταναστών/ριών συνήθως εννοούμε την επάρκεια στη γλωσσομάθεια της επίσημης γλώσσας της χώρας υποδοχής και μάλιστα της τυπικής γλώσσας (standard), η οποία καθορίζει την πρόσβαση στα προνόμια και επιτεύγματα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής για τους/τις ομιλητές/τριές της.

- Εάν θεωρήσουμε ότι η «εθνική» γλώσσα νομιμοποιημένη ως στάνταρντ ορίζει μία κάθετη κοινωνική ιεραρχία, τότε εύλογα εξυπακούεται ότι οι μετανάστες που δεν την κατέχουν επαρκώς περιθωριοποιούνται κοινωνικά, και αυτόματα εντάσσονται σε μια πληθυσμιακή ομάδα σημαντικά ευάλωτη που βρίσκεται αντιμέτωπη με έναν μηχανισμό αναπαραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων.

Η διαγλωσσικότητα ως παιδαγωγικό εργαλείο

- Στο πλαίσιο της πολυγλωσσικής εκπαίδευσης η διαγλωσσικότητα ως παιδαγωγική πρακτική δύναται να έχει διαφορετικούς σκοπούς.

- Ως παιδαγωγικό εργαλείο οι πρακτικές διαγλωσσικότητας, σύμφωνα με τον Baker (2011: 290), θεωρούνται ως οι πλέον κατάλληλες για τις δίγλωσσες τάξεις καθώς:
- παρέχουν δυνάμει βαθύτερη κατανόηση του αντικειμένου του μαθήματος, βοηθούν στην ανάπτυξη της ασθενέστερης γλώσσας,
- διευκολύνουν την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας του σπιτιού με το σχολείο και ενισχύουν τη συνεργασία ανάμεσα στους μαθητές.

Πρακτικές και παραδείγματα

- Χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία γλωσσικών μαθημάτων , αλλά και στην διδασκαλία άλλων μαθημάτων μέσω μιας γλώσσας που δεν είναι η μητρική γλώσσα των εκπαιδευόμενων (CLIL approach) (CLIL= Content Language Integrated Learning).

Διαγλωσσικότητα και μετάφραση

- Σημαντική στρατηγική που ταυτίζεται με την διαγλωσσικότητα είναι η χρήση της **μετάφρασης με τρείς εκδοχές.** Lewis et al. (2013) **.**

- Σύμφωνα με την **πρώτη εκδοχή** χρησιμοποιούμε **δίγλωσσα βιβλία** και οι επεξηγήσεις δίνονται από τον εκπαιδευτικό μεταφρασμένες για να διασφαλιστεί η κατανόηση του περιεχομένου του μαθήματος.

- Σύμφωνα με την **δεύτερη εκδοχή** χρησιμοποιείται η **μετάφραση της ορολογίας** που έχει σχέση με το διδακτικό αντικείμενο.

- Σύμφωνα με την **τρίτη εκδοχή** χρησιμοποιείται η **μετάφραση ως μέσο διαφοροποίησης** για να ενισχύσουμε μικρότερες ομάδες μαθητών, όταν η διδασκαλία γίνεται στη δεύτερη /ξένη γλώσσα και όχι στη μητρική τους.

Εναλλαγή γλωσσικού κώδικα και ρόλος της μητρικής γλώσσας

- Επιπλέον, χρησιμοποιείται και η πρακτική της **εναλλαγής γλωσσικού κώδικα (code switching)** από τους εκπαιδευτικούς και έτσι ο εκπαιδευτικός ενισχύει τον μαθητή μέσω της μητρικής του γλώσσας. (The scaffolding function of L1. Swain and Lapkin (2013), Luk and Lin (2015).

Θα κάνω invite τώρα τους φίλους μου.

- Η μητρική γλώσσα λειτουργεί ως γνωστικό εργαλείο και μάλιστα όταν υπάρχουν ομόρριζες λέξεις και στις δύο γλώσσες.

- Επιπροσθέτως, η χρήση της μητρικής γλώσσας διευκολύνει τον μαθητή ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που του δίνονται οδηγίες για να διεκπεραιώσει κάτι (π.χ. άσκηση, πείραμα), και η διαδικασία είναι σύνθετη (να διαβάσει ή να ακούσει και να κατανοήσει και στη συνέχεια βάσει αυτού να διεκπεραιώσει ενέργειες είτε με την χρήση γραπτού ή προφορικού λόγου, είτε επιτελώντας ένα έργο.)

Παραδείγματα

Βλέπω το δελτίο καιρού στη χώρα μου και κρατώ σημειώσεις σε όποια γλώσσα θέλω.

Μετά παρουσιάζω στην τάξη τον καιρό στα ελληνικά.

Παραδείγματα

- Να γράψετε μια μικρή περίληψη για το κείμενο που διαβάσαμε. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε όποια/όποιες γλώσσες θέλετε.
- Γράφουμε ένα δικό μας ποίημα σε όποια/όποιες γλώσσες θέλουμε και το μοιραζόμαστε στην τάξη στα ελληνικά.
- Γράφω ένα γράμμα ή email σε ένα αγαπημένο μου πρόσωπο που βρίσκεται μακριά. Περιγράφω το δικό μου ταξίδι μέχρι την Ελλάδα ή την καθημερινότητά μου. Μπορώ να χρησιμοποιήσω όποια γλώσσα θέλω.

Χωριστείτε σε ζευγάρια και κάντε μία μικρή συνέντευξη ο ένας στον άλλον. Κρατείστε σημειώσεις στη γλώσσα που ξέρετε καλύτερα και παρουσιάστε στην τάξη στα ελληνικά.

Παραδείγματα

Να γράψετε μία φανταστική ιστορία χρησιμοποιώντας όποια γλώσσα θέλετε ή συνδυασμό γλωσσών θέλετε για τη γυναίκα του τραγουδιού.

Παραδείγματα

.Γίνεται ένα Δημοτικό Συμβούλιο στο Δημαρχείο της πόλης με θέμα **«Προβλήματα στη 'ειτονιά και στην πόλη μου»** και καλούνται όλοι οι πολίτες να συμμετέχουν.

Δημιουργούμε μία αφίσα σύμφωνα με την απόφαση του συμβουλίου σε διάφορες γλώσσες

Στρατηγικές παραγωγής γραπτού λόγου στο πλαίσιο της διαγλωσσικότητας.

- Ο πολύγλωσσος ομιλητής, όταν καλείται να εκφραστεί γραπτά, είναι η ίδια προσωπικότητα, ασχέτως της γλώσσας στην οποία γράφει.
- Οι δεξιότητες παραγωγής γραπτού λόγου που διαθέτει τον συνοδεύουν σε όλες τις γλώσσες.
- Έτσι εξηγούνται και οι ομοιότητες μεταξύ γραπτού λόγου (πχ εκθέσεων) τις οποίες καλείται να γράψει ένας πολύγλωσσος μαθητής σε διαφορετικές γλώσσες.
- Εννοείται, βεβαίως, ότι η προηγούμενη γνώση του αντικειμένου, οι τυχόν ομοιότητες σε γραμματικο-συντακτικό επίπεδο, κ.α. , όταν έχουν προσκτηθεί στην μία γλώσσα, μεταφέρονται αυτομάτως στην μαθησιακή διαδικασία, μέσω άλλης/άλλων γλωσσών.
- Αυτό βέβαια σημαίνει από παιδαγωγικής πλευράς ότι ο εκπαιδευτικός, αντί να αγνοεί τον γλωσσικό πλούτο ενός πολύγλωσσου ομιλητή, χτίζοντας τείχος διαχωριστικό μεταξύ των γλωσσών, θα πρέπει να αμβλύνει αυτή την κατάσταση και να αποδεχτεί τον πολύγλωσσο μαθητή στο σύνολό του (whole learner) διευκολύνοντάς τον να συμπεριληφθεί μέσα από την εκμάθηση γλώσσας ή περιεχομένου.

Κριτική και δυσκολίες

- Ξεικινάμε από την παραδοχή ότι εκπαιδευτικοί και μαθητές κινούνται στο τόξο της διαγλωσσικότητας με σκοπό να κατανοήσουν, να κατανοηθούν, για να μπορέσουν να ανήκουν και να συμπεριλαμβάνονται.

- Η σημαντικότερη δυσκολία της αποδοχής της διαγλωσσικότητας είναι ότι αυτή αμφισβητεί και στρέφεται εναντίον της μονογλωσσικής παράδοσης που κατά την εκμάθηση της γλώσσας στόχου (εκμάθηση ελληνικής από πρόσφυγες/μετανάστες).

- Η εφαρμογή της διαγλωσσικότητας στην εκπαίδευση παρουσιάζει πολλές δυσκολίες για τους/τις εκπαιδευτικούς, επειδή , εκτός από ένα παιδαγωγικό εργαλείο αποτελεί ταυτόχρονα μία θεωρία με διαφορετική φιλοσοφική προσέγγιση για τη γλώσσα και την εκπαίδευση των μειονοτικοποιημένων ομάδων, ενώ απαιτεί μία μετατόπιση σκέψης τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών/ριών για την επιτυχία της. Ιδιαίτερα στην εκπαίδευση των μεταναστών/ριών και προσφύγων συνυπολογίζονται και άλλοι παράγοντες που μπορούν να προβάλλουν αντιστάσεις στην εφαρμογή της στις τάξεις.

Συμπεράσματα

- Υποστήριξη των δί/πολύγλωσσων μαθητικών ταυτοτήτων.

•Ενίσχυση της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών, μέσα από την προβολή του γλωσσικού τους πλούτου και την αντιμετώπιση της διγλωσσίας ως κάτι φυσιολογικό, ένα πλεονέκτημα και όχι έλλειμμα (Garcíaetal., 2017)

•Δημιουργία συνθηκών γλωσσομάθειας για όλα τα παιδιά της τάξης.

.

•Ανάδειξη ιδεολογικών θεμάτων που αφορούν τον ρατσισμό και τον ενδεχόμενο αποκλεισμό ανθρώπων που μπορεί να έχουν περιορισμένες προσβάσεις στη γλωσσική νόρμα του σχολείου.

Συμπεράσματα

- Δημιουργία κοινωνιοχώρου στον οποίο το άτομο διαδραματίζει μια σειρά από ρόλους, βιώνει μία αίσθηση «συνδετότητας»(connectivity) με τα άλλα άτομα η οποία επιδρά στις κοινωνικές συμπεριφορές όλων.

- Ο χώρος αυτός χαρακτηρίζεται από έντονη κοινωνική εμπειρία και συναισθηματική επένδυση, όπου τα εμπλεκόμενα άτομα αισθάνονται μία ισχυρή αίσθηση σύνδεσης με τα υπόλοιπα μέλη του συνόλου εντός σχολείου αλλά και με τα μέλη των επιμέρους κοινοτήτων στις οποίες ανήκουν γενικότερα.

- Η αίσθηση συνδετότητας των μαθητών/τριών μας με τις ποικίλες πραγματικότητες που βιώνουν εντός κι εκτός τάξης αποτελεί βασικό όφελος της διαγλωσσικότητας στην εκπαίδευση.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Τσοκαλίδου, Ρ. (2015). Η διγλωσσία αλλιώς: Ερευνητικές προσεγγίσεις για τα ζητήματα της επαφής των γλωσσών και της ένταξης των δίγλωσσων παιδιών στο ελληνικό σχολείο. Στο Τρέσσου, Ε., Μητακίδου, Σ. & Καραγιάννη, Γ. (επιμ) Ένταξη Ρομά-Διεθνής και Ελληνική εμπειρία. Πολυπλοκότητες στην ένταξη. Θεσσαλονίκη: Copy City, σελ 175-188.

Τσοκαλίδου, Ρ. (2017). SíДaYes: Πέρα από τη Διγλωσσία στη Διαγλωσσικότητα: Beyond Bilingualism to Translanguaging. Αθήνα: Gutenberg.

Cenoz, J., & Gorter, D. (2011). Focus on multilingualism: A study of trilingual writing. The Modern Language Journal , 95 (3), 356-369. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Durk_Gorter/publication/230202771_Focus_on_Multilingualism_A_Study_of_Trilingual_Writing/links/5a9eb34f45851543e6340a24/Focus-on-Multilingualism-A-Study-of-Trilingual-Writing.pdf

García, O., & Kleyn, T. (2016). Translanguaging theory in education. In O. García & T. Kleyn (Eds.), Translanguaging with multilingual students: Learning from classroom moments (pp. 34 –54). New York: Routledge.

Tsiplakou, S. (2020). Translanguiging and literacies at https://www.youtube.com/watch?v=PpKOvPuX8nc&ab_channel=OpenUniversityofCyprus